

TÅL GRANSKARNA GRANSKNING?

Mats Olin

SEPTEMBER 2012

TIMBRO [MEDIEINSTITUT]

© Författaren och Timbro 2012
ISBN 978-91-7566-912-0
www.timbro.se
info@timbro.se
<http://www.timbro.se/innehall/?isbn=9175669120&flik=4>

INNEHÅLL

Förord	4
Sammanfattning och slutsatser	5
Medier om att bli granskade.....	5
Medier som mediegranskare	6
Intervjuer	
Åsa Tillberg, redaktionschef Dagens Nyheter	8
Martin Wicklin, redaktör Medierna i P1	10
Anders Goliger, nyhetschef Göteborgs-Posten.....	13
Hanna Stjärne, vd och chefredaktör Upsala Nya tidning	15
Anders Ingvarsson, chefredaktör Norrländska Socialdemokraten.....	17
Torbjörn von Krogh, föreståndare Institutet för mediestudier	19
Ola Billger, redaktionschef Svenska Dagbladet.....	20

FÖRORD

Oberoende, starka medier som fritt rapporterar och granskar är en hörnpelare i ett demokratiskt samhälle. Mediernas vidsträckta rätt att publicera – en central del av yttrandefriheten – utan att riskera rättsliga påföljder eller hot från makthavare måste därför värnas.

Även medier är makthavare. Medier har förmåga att åstadkomma förändring, exempelvis genom att påverka politiska beslut. Granskning av medier är därför också en väsentlig del av det öppna samhället.

Medier som granskas blir bättre än de som ingen bryr sig om.

Det finns en föreställning att medier vänder taggarna utåt när de blir ifrågasatta och frågan är hur väl det stämmer. Timbro Medieinstitut har därför intervjuat fem mediechefer och två mediegranskare om att granska och att bli granskad.

Intervjuerna har genomförts av Timbro Medieinstituts nye chef Mats Olin i september 2012, och han har även vägt in erfarenheter från tre år med mediegranskaren Second Opinion i sina slutsatser.

Timbros förhoppning är att fler ska ägna sig åt mediegranskning och att medierna fortsatt i ord och i handling bejakar att bli granskade.

Stockholm den 28 september 2012

Markus Uvell
vd Timbro

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

Medier om att bli granskade

När det gäller inställningen till att bli granskad bejakar mediecheferna företeelsen och menar till och med i flera fall att det behövs mer, om den är seriös och transparent. De menar att de blir bättre av att bli granskade. Hanna Stjärne efterlyser granskning som är både snabb och djup. Åsa Tillberg:

- Vi på DN försöker i möjligaste mån vara tillgängliga och svara på frågor och motivera våra publiceringar.

Anders Goliger menar att när man själv blir utsatt för granskning är det kanske inte så kul, men i grunden är det bra.

I de enskilda fallen kan det dock finnas fler synpunkter. Åsa Tillberg menar att den granskning som genomförts av DN:s Caremabevakning varit oseriös. Även Anders Ingvarsson är kritisk mot den granskning som Medierna i P1 gjort av tidningens reportage om utsläpp från stålindustrin. Upsala Nya Tidning tycker däremot att granskningen av "innebandypappan" varit seriös och att det var en lärorik erfarenhet. Och Anders Goliger menar att det ligger i sakens natur att man upplever det som om man inte blir helt och hållet lyssnad på när man blir granskad.

Mediegranskarna intygar att det finns ett visst motstånd att övervinna. Torbjörn von Krogh:

- Bra journalister är ofta lite konspiratoriska i sinnet när de letar efter dolda samband, och en lätt konspiratorisk anda är bra när man ska granska. Men då kan det även vara svårt att ta kritik för man misstänker att den som kritiserar har en dold agenda.

Martin Wicklin menar att de ofta blir bemötta avvisande av de medierepresentanter som de intervjuar:

- Det händer ganska ofta att journalister som vi intervjuar blir irriterade och lägger på luren. Men det blir mest tråkigt för dem själva, för då är det detta som kommer med i sändningen.

Men helt klart upplever Martin Wicklin att han får respekt och att programmet spelar roll:

- En tv-journalist sa att han skulle fundera en gång till på sitt inslag för han ville inte hamna i Medierna i P1. Det tar jag som en komplimang och som en bekräftelse på att det vi gör spelar roll.

Både Martin Wicklin och Torbjörn von Krogh menar att det blivit bättre på senare tid och att redaktionerna vant sig vid att bli granskade. Framväxten av sociala medier har inneburit att synpunkter på och frågor till redaktionerna ökar, menar Anders Goliger, och det ställer nya krav på öppenhet och dialog. Ola Billger:

- Kravet att göra rätt kanske inte är större än för hundra år sedan, men däremot blir konsekvenserna av att göra fel större nu.

Och alla är positiva till att även icke-journalister ägnar sig åt mediegranskning.

Medier som mediegranskare

Intervjuerna visar att mediecheferna ser medier som makthavare och att man anser att den egna redaktionen därför ska granska medier som man granskar andra makthavare. Åsa Tillberg:

- Det är ingen skillnad mellan att granska medier och andra delar av samhället. Vi granskar andra nyhetsmedier om det är påkallat. Senast för någon vecka sedan publicerade vi ett helt uppslag om krisläget i branschen.

Men, relevansen för läsarna måste finnas där påpekar exempelvis Anders Ingvarsson. Ola Billger frågar sig om det är så:

- Hur intresserade är egentligen allmänheten av mediegranskning? Jag är inte så säker på att de är det.

Några menar att branschlojalitet kan vara ett skäl att granskning inte blir av, medan andra inte håller med. Hanna Stjärne:

- Nej, vi undviker inte att granska andra medier, vi granskar de andra medierna i vårt område. Vi tar upp nyheter som de har och finner vi något annorlunda, som de andra inte har rapporterat, så påtalar vi det.

Anders Ingvarsson menar samtidigt att man ibland kan gilla att sätta klorna i varandra. Ola Billger tar upp en annan aspekt på konkurrens:

- Man måste komma ihåg att vi är konkurrenter också. Om vi granskar Dagens Nyheter närgånget så kan det tolkas som om vi försöker komma åt vår viktigaste konkurrent.

När mediecheferna ger exempel på publiceringar där de har granskat andra medier handlar det exempelvis om andra redaktioners interna personalfrågor och utvecklingen av branschen i stort. Men närgångna granskningar av själva journalistiken och publicistiska beslut tycks vara ovanliga.

Det ligger väl i linje med erfarenheten från tre års mediegranskning på Second Opinion. Second Opinions medarbetare följde nyhetsflödet och var särskilt uppmärksamma på frågor om granskning av medier och det tillhörde ovanligheterna att frågor om pressetik, publiceringsbeslut och journalistisk metod blev nyheter. Skälet till det var inte att det saknades berättelser att skildra, utan att det låg utanför redaktionernas normala bevakningsområde.

Det finns vissa undantag när publiceringsbeslut blivit brett omdebatterade, inte minst när det gäller namn- och bildpubliceringar, men de tar sig sällan in på nyhetsplats. När det gäller nyhetsvärdering och källkritik är det ännu ovanligare att det blir belyst, men det finns undantag som exempelvis när det gäller den falska historien om inbandypappan som lämnade sin son att gå hem flera mil mitt i vintern. När DN berättar¹ om att nyheten sannolikt inte stämmer så ställs dock inga frågor till redaktionen som var källan till nyheten.

Det är väldigt typiskt. Det händer i princip inte att nyhetsredaktioner går till botten med felaktiga nyheter eller dålig journalistik. Radioprogrammet Medierna i P1 utgör det stora undantaget. Det ska dock noteras att det är mycket ovanligt – har det någonsin hänt? – att Ekot tar upp nyheter till sina sändningar hämtade från Medierna i P1, vilket annars är relativt vanligt med nyheter som kommer exempelvis från systerprogrammet Kaliber eller från Vetenskapsredaktionen på P1.

Man kan också konstatera att nyhetsmedier i princip aldrig intresserar sig för den strida ström av avgöranden som kommer från Pressens Opinionsnämnd och från Granskningsnämnden för radio och TV. Här talar vi om konflikter mellan personer som lidit ibland ganska omfattande publicitetsskada och redaktioner som ofta argumenterar hårt för att de fattat rätt publiceringsbeslut. De ingredienser av konflikt som normalt intresserar redaktioner finns, men intresset är svalt.

¹ <http://www.dn.se/sport/nya-uppgifter-innebandypappan-overgav-aldrig-sin-son>

Avsaknaden av rapportering skulle naturligtvis kunna bero på att man vill skydda de personer som är inblandade, men den omsorgen brukar inte stoppa i många andra situationer. Dessutom skulle många av dem som lidit publicitetsskada se förnyad belysning som något positivt, som en del i upprättelsen.

Det är ovanligt att medier intervjuar de viktigaste makthavarna när det gäller medieetik, exempelvis pressombudsmannen Ola Sigvardsson som tillträdde 2011. Hur han ser på pressetikens utmaningar och de eventuella åtgärder han tycker behövs vore naturligtvis intressant att få belyst. Och är det någon som ens vet namnet på ordföranden i Granskningsnämnden för radio och TV? (Han heter Henrik Jermsten.)

Varför är det så här?

GP:s nyhetschef Anders Goliger är kanske svaret på spåret när han menar att det finns ett generellt trovärdighetsproblem att granska den egna branschen eller kåren och jämför med polisen och läkarkåren. Martin Wicklin:

- Man tillhör samma nätverk och känner varandra. Det finns en kåranda som gör att man inte gärna granskar varandra.

Kanske måste det vara så att vanliga nyhetsmedier inte kan förväntas granska varandra. Man kan i alla fall tycka att medierna antingen får ta den självpåtagna uppgiften på lite större allvar, eller abdikera. Desto viktigare då att det finns andra som gör det jobbet.

ÅSA TILLBERG, REDAKTIONSCHEF DAGENS NYHETER

Åsa Tillberg bejakar seriös mediegranskning och då menar hon att den ska gå på djupet, låta alla berörda parter komma till tals och sätta frågorna i ett sammanhang.

- Medier har stor makt. Seriös mediegranskning gör oss bättre eftersom vi känner att vi har ögonen på oss, säger Åsa Tillberg.

Granskaren måste ha respekt för skillnaden mellan journalistisk och akademisk bearbetning av ett material och förstå att nyhetsjournalistik oftast skapas efter hand, menar Åsa Tillberg. Materialet växer med publiceringen, till exempel genom tips och reaktioner som leder till uppföljningar.

- Det betyder att man måste bedöma en publicering efter den information som då fanns tillgänglig och sedan hur bevakningen växer fram, till skillnad mot exempelvis en forskningsrapport som inte publiceras förrän alla fakta finns tillgängliga.

Upplever du att granskningen av DN blivit hårdare?

- Jag upplever att DN ständigt är i fokus och ifrågasätts. Det kanske är naturligt att den största morgontidningen uppfattas som en allmän angelägenhet. I kraft av vår storlek och dominans väcker vi känslor och kritik på ett helt annat sätt än många andra medier. Ibland verkar det som att ingen intern fråga är för liten för att diskuteras utanför huset. Det är ingen slump att det inte är de upprepade personalneddragningarna på Svenska Dagbladet som blir ämne för debattprogram i tv. Det blev däremot en viss minskning av DN:s kulturredaktion 2010. I grund och botten är det positivt och visar vilken stark ställning DN har.

Åsa Tillberg menar att DN tycks vara ett fett byte för branschmedier som Resumé och Medievärlden och att skvaller och småsaker kan få enorma proportioner.

- Det har vi för övrigt sett igen nu i dagarna när Dagens Medias hårdvinklade och felaktiga artikel om att DN skulle ha förbjudit ordet hen fått enorm spridning på exempelvis twitter.

Det är inte bara journalister som kan utföra bra mediegranskning, så länge som arbetet utförs på ett seriöst sätt, betonar Åsa Tillberg. DN:s policy är att visa öppenhet och ställa upp på att bli granskade, i första hand av läsarna.

- Vi på DN försöker i möjligaste mån vara tillgängliga och svara på frågor och motivera våra publiceringar.

I våras fick DN kritik för sin granskning av Carema, men Åsa Tillberg vill inte tillmäta den någon betydelse.

- Granskningen av DN var i högsta grad osaklig.

Åsa Tillberg har i Medierna i P1 och i DN² ifrågasatt tidningen Dagens Samhälles motiv för att kritisera DN och hon bemötte i Medierna i P1³ några av de sakuppgifter som Dagens Samhälle publicerat. Den kritiska granskning av DN som Timbro publicerade har hon inte kommenterat. Det har däremot DN:s chefredaktör och vd Gunilla Herlitz. Enligt tidningen Expressen⁴ menar hon att den är en partsinlaga eftersom rapportförfattaren är gift med chefredaktören för tidningen Dagens Samhälle som i sin tur har Caremas krishanterare som styrelseordförande.

Det finns de som anser att nyhetsmedier inte vill granska varandra, är det så?

² <http://www.dn.se/sthlm/det-ar-dns-uppdrag-att-patala-brister-i-valfarden>

³ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2795&artikel=5137266>

⁴ <http://www.expressen.se/nyheter/tankesmedja-carema-fick-felaktig-kritik/>

- Nej, det är ingen skillnad mellan att granska medier och andra delar av samhället. Vi granskar andra nyhetsmedier om det är påkallat. Senast för någon vecka sedan publicerade vi ett helt uppslag om krisläget i branschen.

Kan du ge något exempel på när DN granskat innehållet i nyheter från någon annan redaktion eller någon annan redaktions arbetsmetoder?

- Nej, jag kan inte på rak arm ge något sådant exempel.

Det är framförallt kulturredaktionen som bevakar mediefrågor för DN:s räkning.

MARTIN WICKLIN, REDAKTÖR MEDIERNA I P1

Martin Wicklin är redaktör för radioprogrammet Medierna i P1 och han brinner för journalistikens betydelse i ett demokratiskt samhälle. Samtidigt är det hans jobb att sätta dit journalister som inte sköter sig.

Hur går det ihop?

- Medier måste granskas precis som alla andra makthavare, menar Martin Wicklin.

Hur blir ni bemötta av era branschkollegor när ni ifrågasätter?

- Det händer ganska ofta att journalister som vi intervjuar blir irriterade och lägger på luren. Men det blir mest tråkigt för dem själva, för då är det detta som kommer med i sändningen.

Journalister är ovana att svara på frågor i stället för att ställa dem. Martin Wicklin tar Dagens Nyheters reaktion på kritiken av Caremagranskningen som exempel. Istället för att välkomna en diskussion om exempelvis hur det är med blöjvägningen så slår man bakut och hamnar i försvarsställning. Men det har blivit lite bättre, menar han. Framväxten av bloggare och sociala medier har gjort att medierna fått vänja sig vid att också kritiska synpunkter på deras arbete publiceras.

Martin Wicklin talar sig varm för en journalistroll som står helt fri från alla beroenden och band som kan tänkas influera arbetet.

- Lyssnarna ska kunna vara säkra på att journalisten bara har utgått från sina egna funderingar och överväganden och viljan att förklara och iaktta och inte har lagt in några andra övervägningar.

Men även Medierna i P1 har beroenden. Programmet produceras av bolaget Tredje Statsmakten som ägs av Martin Wicklin och de två redaktionskollegorna Petter Ljunggren och Lars Truedsson och affärsidén är att göra samhällsjournalistik. Till skillnad mot många andra frilansföretag så blandar inte Tredje Statsmakten journalistiken med andra typer av uppdrag, exempelvis beställningsuppdrag och moderatorsjobb. Men, Tredje Statsmakten genomför regelbundet internt utbildningar av journalister på Sveriges Radio i konsten att berätta dramaturgiskt och levande.

Fokus på journalistiken är en fråga om trovärdighet, menar Martin Wicklin. Företagets viktigaste produktion är Medierna i P1 och för att få fortsätta att göra programmet måste företaget vinna Sveriges Radios upphandling en gång om året. För att visa sitt oberoende mot uppdragsgivaren är Medierna i P1 noga med att granska även Sveriges Radio.

- Många tvivlade på att vi skulle våga göra det men jag tycker att vi har visat att vi faktiskt gjort det ganska omfattande. Det är lättare att få en oberoende granskande roll av Sveriges Radio som externt bolag, än om vi satt som anställda inne i radiohuset.

Lördagen innan intervjun med Martin Wicklin har Medierna i P1 granskat Sveriges Radios personalfester⁵, vilket känns som ett lite uttjatat tema, men som kanske Medierna i P1 bara måste göra för att bevisa sin självständighet. De intervjuar vd Mats Svegfors och ifrågasätter om SR verkligen lever upp till sina egna standarder när det gäller upphandling av festarrangemang.

Efteråt har Mats Svegfors nämnt för Martin Wicklin att inslaget var bra och att han inte hade några synpunkter på saken.

⁵ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2795&artikel=5253537>

Inslaget avslutas med frågan om Mediernas medarbetare är välkomna på personalfesten, och det blir lite skratt och möjligen lite muspysigt pinsamt. Det illustrerar varför det är svårt och kanske omöjligt att hitta rätt tonläge för att granska den organisation som man själv ingår i.

Finns det motstånd bland journalister att granska andra journalister?

- Ja, det kan nog stämma. Man tillhör samma nätverk och känner varandra. Det finns en kåranda som gör att man inte gärna granskar varandra.

Det har blivit lite bättre tycker Martin Wicklin, i dag förekommer det exempelvis att kvällstidningarna granskar varandras metoder. Man bör granska medier som vilka makthavare som helst, möjligen med den skillnaden att medier har ett särskilt ansvarsfullt uppdrag och särskilda befogenheter att utöva sin makt vilket talar för att de bör granskas extra noga.

Martin Wicklin säger att han själv inte tillhör något nätverk av journalister, och att det gör det lättare för honom att agera som oberoende granskare. Han har inte gått på någon journalisthögskola, är inte utbildad journalist utan har studerat ekonomi, statsvetenskap och idéhistoria. Han började med journalistik när han kom in på TV4:s Kalla fakta.

- Jag känner inget behov av att gå på prisutdelningar och mingla, det är inte min grej.

Just oberoendet kommer tillbaka som ett mantra för Martin Wicklin och han ser det som ett självändamål att inte ha för många journalistkompisar. Granskningen av branschkollegorna ser han som det viktigaste inom programmets uppdrag att skildra mediebranschen.

- En tv-journalist sa att han skulle fundera en gång till på sitt inslag för han ville inte hamna i Medierna i P1. Det tar jag som en komplimang och som en bekräftelse på att vi det vi gör spelar roll.

Martin Wicklin menar att det behövs mera mediegranskning.

- Det är bra att även icke journalister granskar medier, menar han. Det viktiga är att det är tydligt vem som står bakom. Sedan tror jag att SVT kommer att starta ett mediegranskande program igen.

Han är kritisk mot den modell som mediegranskaren Second Opinion använde där journalistik blandades med uppdragsjobb på samma webbsida.

Martin Wicklin anser att Medierna i P1 måste ställa extra höga krav på sig själva när det gäller etik och kvalitet för att trovärdigt kunna granska andra.

- Vi har infört rad-för-rad-granskning av alla våra inslag. Det innebär att journalisten får gå igenom sitt manus rad för rad med redaktören som ställer frågor om faktauppgifter och sammanhang. Det ska säkerställa att journalisten kollat allt och har täckning för alla påståenden.

Han är kritisk till hur pressetiska fällningar presenteras. En negativ publicering kan få stora konsekvenser för en person eller ett företag, och om den då fälls så måste det verkligen tas på allvar och bli en upprättelse.

- Det är för dåligt när man bara mellan två program läser upp att ett inslag för några månader sedan fällts, men inte egentligen skapar den förståelse som krävs för att det ska bli någon form av upprättelse.

Även Medierna i P1 har fällts av granskningsnämnden, två gånger enligt Martin Wicklin. Han nämner ett tillfälle då en person pekats ut som antisemit, utan att denne fått bemöta påståendet. Medierna i P1 fälldes för att ha brutit mot kravet på opartiskhet och är som alla medier skyldiga att meddela en fällning. Jämförelsevis ges fällningen av det egna inslaget relativt stor plats⁶, och man ber till och med

⁶ <http://sverigesradio.se/sida/ljud/3144341>

den drabbade personen om ursäkt. Det senare är mycket ovanligt, för att inte säga icke förekommande, när andra medier meddelar fällningar.

Man kan dock kostatera att det fällda inslaget ligger kvar på Medierna i P1:s podradioarkiv⁷ utan information om att inslaget senare fälldes av granskningsnämnden. Däremot finns det en notering om fällningen på en textsida⁸ som presenterar nyheten.

⁷ <http://sverigesradio.se/sida/ljud/2787876>

⁸ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2795&artikel=4233415>

ANDERS GOLIGER, NYHETSCHEF GÖTEBORGS-POSTEN

Är det bra med mediegranskning?

- Absolut, det är jätteviktigt. När man själv blir utsatt för granskning är det kanske inte så kul, men i grunden är det bra.

Anders Goliger menar att det kan finnas ett generellt problem med att granska den egna branschen eller kåren.

- Se exempelvis på polisen, där ställs ofta frågan om det är lämpligt att poliser utreder misstänkta brott begångna av poliser. Samma sak när det gäller läkarkåren och utredningar om felbehandlingar.

Den här problematiken kan göra att granskningen ibland hämmas, påpekar Anders Goliger. Men medier har en viktig funktion när det gäller att granska andra medier och GP bevakar särskilt de andra medierna i området, exempelvis Uppdrag granskning Göteborgsbaserade redaktion. Bland annat har GP rapporterat om interna bråk på redaktionen.⁹

Anders Goliger menar att mediers makt varierar mellan olika situationer. Ibland kan makten vara mycket stor, men ibland spelar det ingen roll vad medierna gör.

Tidningen Journalisten berättar i septembernumret 2012 en historia om en av GP:s journalister som avslöjar att en nyhet i ett pressmeddelande är falsk och frustrationen när SVT kort därefter publicerar den ändå.

Varför har ni inte rapporterat om den händelsen?

- Vi kunde självklart ha gjort det, men ibland blir det inte så. Men ett annat exempel är när vi kritiskt granskade vilka experter som olika redaktioner tog in efter kärnkraftsolyckan i Fukushima. Det visade sig att det var nästan bara kärnkraftsförespråkare.

GP blev kritiskt granskade av Medierna i P1¹⁰ angående en bildpublicering¹¹ där en våldtagen kvinna menade att ni röjt hennes identitet. Hur kändes det att bli granskad?

- Vi har en annan syn i den här frågan, men vi fick komma till tals i programmet. Man kan alltid känna när programmet är sänt att våra argument inte spelade så stor roll för programmets utformning.

Men Anders Goliger menar att det ligger kanske i sakens natur att man upplever det så. Han tycker att även icke-journalister kan fylla en funktion som mediegranskare. GP har ingen skriven policy kring hur man relaterar till mediegranskare, men öppenhet är ett av tidningens ledord.

Ökar mediegranskningen som du upplever det?

- Dels går det i cykler där vissa medier ibland kan bli mycket ifrågasatta. Dels tror jag att sociala medier som Twitter har gjort det enklare för alla att sprida kritiska synpunkter, så det ökar.

Han menar också att i takt med att GP:s journalistik blivit vassare så får man automatiskt mera ifrågasättanden.

⁹ <http://www.gp.se/kulturnoje/1.469083-reporter-hoppar-av-uppdrag-granskning>

¹⁰ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2795&artikel=4947455>

¹¹ Bildpubliceringen är anmäld till Justitiekanslern som fortfarande behandlar ärendet, Dnr 986-12-30

- Ta till exempel vår granskning av Västlänken¹². Vi har ställt frågan om det är värt tjugo miljarder att bygga en tågtunnel. Här har vi ställt viktiga frågor vilket lett till kritik mot GP från alla möjliga håll, inte minst politikerna.

Anders Goliger ger ett exempel på hur medier blir granskade och ifrågasatta och hur man bör agera i sådana situationer.

- Jag tycker att tidningen Filter agerade föredömligt förra hösten för att förklara hur redaktionen arbetat när det gäller samarbetet med Martin Schibbye och Johan Persson. Det spreds uppgifter om att de jobbat på uppdrag av Filter, och det ifrågasattes om Filter tog ett tillräckligt stort ansvar när journalisterna hamnade i problem. Filters chefredaktör redde ut¹³ hur det låg till, på ett bra sätt.

¹² <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.1050842-miljarderna-rullar-med-vastlanken>

¹³ <http://www.magasinetfilter.se/artiklar/etiopien.aspx>

HANNA STJÄRNE, VD OCH CHEFREDAKTÖR UPSALA NYA TIDNING

Hanna Stjärne har lång bakgrund som reporter och chef på Sveriges Radio, bland annat som chef för P1 och som programdirektör. Sedan ett drygt halvår är hon koncernchef för UNT med cirka 200 anställda och dessutom chefredaktör och ansvarig utgivare. Hon är dessutom ordförande i juryn för Guldspaden som delar ut föreningen Grävande Journalisters årliga priser till de bästa journalistiska avslöjandena. Sedan i maj ingår hon i styrelsen för Stiftelsen Institutet för mediastudier som bedriver forskning och debatt inom medieområdet.

- Det är viktigt med mediegranskning för det gör oss bättre, säger Hanna Stjärne.

Vad är då bra mediegranskning?

Hon använder en idrottsmetafor:

- En del är sprinters och tittar på enstaka case men kommer sällan ner på djupet. Andra är maratonlöpare, till exempel forskare, de kan vara djuplodande och intressanta men riskerar att komma försent och missa den aktuella debatten.

Hanna Stjärne efterlyser i stället medeldistansarna som lyckas med att både vara aktuella och samtidigt ha djup i sin analys.

Boken om medierna och Sverigedemokraterna av Björn Häger¹⁴ är ett bra exempel på detta, menar Hanna Stjärne. Den är aktuell och går samtidigt på djupet, exempelvis när det gäller hur journalister har resonerat när det gäller att förhålla sig till Sverigedemokraterna.

Hanna Stjärne har inget emot mediegranskning utförd av andra än journalister så länge som det är tydligt och transparent vem som står bakom. Hon tycker att medier är makthavare och att det krävs mer öppenhet och transparens i dag från mediernas sida, det kräver läsarna. Hon håller inte med om att UNT skulle undvika att granska andra medier för att de är branschkollegor.

- Nej, vi undviker inte att granska andra medier, vi granskar de andra medierna i vårt område. Vi tar upp nyheter som de har och finner vi något annorlunda, som de andra inte har rapporterat, så påtalar vi det.

Även UNT granskas av andra medier. Hanna Stjärne exemplifierar med att Radio Uppland och TV4 Uppland nyligen har rapporterat om en tuff diskussion mellan fack och företagsledning om arbetstider på UNT.

UNT kom i mediegranskande belysning i vintras när det visade sig att historien om innebandypappan, som lämnade sin son att gå hem fler mil efter att ha presterat dåligt i en match, inte stämde. I radioprogrammet Medierna¹⁵ i P1 framkommer att UNT – och för den delen många andra medier – valde att publicera uppgifter från en enda källa utan att kontrollera dem, vilket ledde till en upprörd debatt om någonting som förmodligen inte hade hänt. UNT fick även granskande frågor om publiceringen av de lokala mediekollegorna.

Om detta har Hanna Stjärne inte så mycket att säga, eftersom händelsen inträffade i det skede då hon var på väg att ta över på UNT.

¹⁴ Häger, Björn (2012), *Problempartiet – mediernas villrådighet kring SD valet 2010*. Stockholm: Stiftelsen Institutet för mediastudier.

¹⁵ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2795&artikel=4908901>

Carl-Åke Eriksson som då var ansvarig utgivare menar att UNT hamnade i fokus på ett helt annat sätt än vanligt och att det var en lärorik och nyttig erfarenhet. Han upplever inte att någon granskning var oseriös.

- Det är lätt att vara efterklok, säger Hanna Stjärne. Vi kunde ha varit tydligare med att vi bara hade en källa vid den första publiceringen.

Man bör ha kontrollerat med en annan källa för den här typen av uppgifter, det är en grundregel, menar Hanna Stjärne. Men ibland är det inte möjligt och man måste publicera baserat på en enda källa och då måste man förklara sammanhanget för läsarna.

Händelsen med innebandypappan har lett till diskussion på UNT och så är det alltid inför publiceringar som är knepiga.

- Jag har aldrig sagt nej till att kolla en story ytterligare en gång på grund av brist på resurser, avslutar Hanna Stjärne.

ANDERS INGVARSSON, CHEFREDAKTÖR NORRLÄNDSKA SOCIALDEMOKRATEN

Är det bra med mediegranskning?

- Ja, det är bra. Medier är publika verksamheter och då ska de granskas. Om granskningen är bra genomförd så gör den oss bättre.

Han anser att medier är makthavare i viss mån, men inte riktigt jämförbara med exempelvis kommunpolitiker eller företagsledare.

- Det är klart att jag är en makthavare i Norrbotten eftersom tidningen är med och skapar bilden av regionen.

NSD blir granskade särskilt av Sveriges Radios och Sveriges Televisions lokala redaktioner, menar Anders Ingvarsson.

- När tidningen valde att publicera en annons i form av ett fyrsidigt omslag blev det kritiska inslag i Nordnytt där man frågade sig om NSD kommersialiserades. Sedan ska man inte glömma sociala medier där vi får mycket synpunkter på det vi gör.

De sociala medierna utgör också en plattform för dem som inte alltid kommer till tals i tidningen, enligt Anders Ingvarsson. Men han vill gärna att samtalet om NSD förs på NSD:s webbplats.

- Det är helt klart mera granskning nu än för tre år sedan.

Hur ställer sig reportrarna till att bli granskade?

- Det är blandat, kanske är de yngre journalisterna mera vana att leva med sociala medier och att det pågår en ständig dialog.

NSD blev granskat av Medierna i P1 där man tog upp en serie artiklar om utsläpp från stålindustrin¹⁶ och i inslaget gjordes gällande att NSD spridit missvisande uppgifter om utsläppen och om konsekvenser med missbildade nyfödda. Anders Ingvarsson är mycket kritisk mot Medierna i P1.

- Det var bra att de valde att granska oss, men det gjorde det dåligt och inslaget var insinuant. De försökte pröva om tidningen hade rätt i sakfrågan men de använde exempelvis en kritisk källa som sin tur hänvisade till uppgifter från bolaget. De talade inte med mig som ansvarig utgivare utan i stället enbart med reportrarna.

Martin Wicklin på Medierna i P1 anser att Anders Ingvarssons kritik inte har någon grund och att NSD:s rapportering var ensidig och felaktig. Medierna i P1 försöker alltid tala med dem som vet mest, och det här fallet var det reportrarna. Det finns inget krav att tala med ansvarig utgivare menar Martin Wicklin.

NSD:s reportage belönades med Guldspaden.

På vilket sätt granskar NSD andra medier?

- Vi skulle inte skriva att Piteåtidningen har fel i en artikel, men däremot skulle vi kunna använda Piteåtidningen som källa och göra ett eget jobb på nyheten om det var befogat, säger Anders Ingvarsson. Vår uppgift är att skriva om saker som är relevanta för våra läsare.

¹⁶ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2795&artikel=5088204>

Om konkurrenttidningen fälldes i Pressens Opinionsnämnd, skulle ni då rapportera om det?

Anders Ingvarsson tvekar men kommer fram till att det skulle de nog om det var en tillräckligt viktig fällning.

Håller du med om påståendet att medier kan avstå från att granska branschkollegor för att det finns en branschlojalitet?

- Det kan nog stämma till viss del, men samtidigt händer det att man gillar att sätta klorna i varandra.

Samma dag som intervjun genomförs blir det offentligt att han byter jobb och blir chefredaktör på Dagbladet i Sundsvall.

TORBJÖRN VON KROGH, FÖRESTÅNDARE INSTITUTET FÖR MEDIESTUDIER

Efter 35 år som journalist vet Torbjörn von Krogh hur journalister tänker:

- Bra journalister är ofta lite konspiratoriska i sinnet när de letar efter dolda samband, och en lätt konspiratorisk anda är bra när man ska granska. Men då kan det även vara svårt att ta kritik för man misstänker att den som kritiserar har en dold agenda.

Han var föreningen Grävande Journalisters första valda ordförande men i dag gräver han snarare i sin gamla bakgård som föreståndare för Institutet för Mediestudier (Simo) som startade år 2000.

- Det bottnade i oro bland personer inom medier, företag och organisationer när det gällde utvecklingen inom medierna och missnöje med att forskning och debatt om medierna kom försent för att vara relevant.

Stiftarna är ett 30-tal större företag och organisationer som representerar många olika intressen. Här finns både fackförbund, Svenska Kyrkan, Riksidrottsförbundet, näringslivsorganisationer, statliga företag och multinationella konsumentföretag. Bonniers är den enda intressenten från mediebranschen.

- Vårt uppdrag är att främja forskning om medier och att sprida kunskap och driva debatt om resultaten och att göra det relativt snabbt.

Sedan starten har ungefär femtio titlar utkommit från Simo och i den senaste utgivningen finns en studie om mediernas kommersialisering och en om mediernas förhållande till Sverigedemokraterna under senaste valrörelsen. Simo tycks i dag vara en respekterad institution med bland andra chefredaktören för Upsala Nya Tidning Hanna Stjärne i styrelsen.

Hur har Simo mottagits?

- Från början fanns det mycket misstänksamhet. Jag ska erkänna att även jag själv var misstänksam i min dåvarande roll som redaktör för Pressens Tidning, men att utgivningen fick avgöra omdömet.

Torbjörn von Krogh menar att produktionen av kvalitativa studier efterhand har byggt upp förtroendet som en seriös aktör och att oberoendet gentemot stiftarna varit centralt för trovärdigheten. Han menar även att medierna vant sig vid att bli granskade och att djuplodande mediegranskning var ovanligare förr.

- Stingsligheten och rädslan var större tidigare.

Men han understryker och ger exempel på att medier genom alla tider blivit granskade och kritiserade av andra medier och exemplifierar med när Expressen startade 1944 och fick utstå den övriga pressens förakt.

Behöver Sverige mer mediegranskning?

- Absolut ja! Exempelvis borde SVT ha ett program som granskar medier. De gjorde ett försök för några år sedan men programformatet fick inte riktigt en chans att etablera sig.

OLA BILLGER, REDAKTIONSCHEF SVENSKA DAGBLADET

Ola Billger är nyttillträdd redaktionschef på Svenska Dagbladet och har 14 år på tidningen bakom sig, senast som chef för sporten.

- Kravet att göra rätt kanske inte är större än för hundra år sedan, men däremot blir konsekvenserna av att göra fel större nu.

Om tidningen gör något fel sprids kritiken snabbt via sociala medier och det svider uppenbarligen.

Är det bra med mediegranskning?

- Det är jättebra att det finns, jag ser det som nödvändigt. Stora medier är makthavare och ska granskas, ju mer, desto bättre. Vi blir bättre av att bli granskade.

Ola Billger menar att behovet av granskning ökar i och med att en tidning som Svenska Dagbladet når allt fler genom digitala kanaler.

Vad ska man ställa för krav på mediegranskare?

- För att ta mediegranskning på allvar krävs att granskaren är trovärdig och vet vad man talar om. Det tar mer tid än jag förväntade mig att svara på frågor från omvärlden. Alla möjliga hör av sig, från intresserade läsare, till journaliststudenter och folk som har mediegranskning som jobb.

Det flödar in frågor via mejl som hamnar på Ola Billgers bord, och handlar det om att motivera publiceringsbeslut så är det en fråga för redaktionschefen.

- Det kan vara jobbigt att bli granskad, det är mänskligt. Och journalister hatar att ha fel, man vill att det som publiceras ska vara helt rätt. Men det är aldrig någon som gör fel medvetet eller fejkar.

Ett exempel är när journalisten Kristina Lindqvist i Dagens Nyheter ¹⁷kritiserade hur Svenska Dagbladet hanterat frågan om vaccinering mot livmodercancer. I en SvD-artikel citerades personer som var kritiska mot vaccinering, men som enligt SvD:s kritiker är konspirationsteoretiker som saknar trovärdighet.

”Det skulle vara intressant att höra SvD förklara varför de väljer att legitimera rena konspirationsteorier i en fråga som inte rör scifi-reptiler eller tomat-terrorism, utan kvinnors och flickors liv och hälsa”, skriver Kristina Lindqvist.

Även Medierna i P1 har tagit upp frågan¹⁸ i ett inlägg om vetenskapsjournalistikens principer. Vetenskapsradions chef Ulrika Björkstén menar där att SvD gjort avkall på sakens saklighet och att man lyft fram uppfattningar som saknar vetenskaplig grund. Hon menar att det finns en objektivitetsfälla där medier ger olika uppfattningar i vetenskapliga frågor samma tyngd utan att förklara för läsarna vilken vetenskaplig grund som ligger bakom.

I programmet backade SvD delvis från sin publicering, och den ursprungliga artikeln som ligger kvar på nätet ¹⁹har också ändrats efter kritiken.

Håller du med om att medier undviker att granska varandra?

¹⁷ <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/kristina-lindquist-varfor-ger-svenska-dagbladet-legitimitet-at-konspirationsteor>

¹⁸ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2795&artikel=5173745>

¹⁹ http://www.svd.se/nyheter/inrikes/vaccinfunderingar-fangas-upp-av-myndigheterna_7298367.svd

- Både ja och nej. Martin Jönsson är ny kulturchef på SvD och han är en tung mediegranskare.

Samtidigt anser Ola Billger att medier är för dåliga på att granska varandra.

- Det är ett problem och jag kan inte säga att jag har någon enkel lösning på det.

Han menar att det också är en resursfråga och att tidningen måste prioritera det som läsarna är intresserade av.

- Hur intresserad är egentligen allmänheten av mediegranskning? Jag är inte säker på i vilken omfattning de är det.

Ola Billger tar upp en annan aspekt på att granska kollegorna:

- Man måste komma ihåg att vi är konkurrenter också. Om vi granskar Dagens Nyheter närgånget så kan det tolkas som om vi försöker komma åt vår viktigaste konkurrent.